

KARADENİZ İNCELEMELERİ

D e r g i s i

Journal of Black Sea Studies

29

KARADENİZ İNCELEMELERİ DERGİSİ**Yıl: 15, Sayı: 29, Güz 2020***Year: 15, Number: 29, Autumn 2020***Sahibi / Owner**

Serander Yayınevi Adına

Sema USTA

Yazı İşleri Müdürü / Editor in Chief

Öğr. Gör. Veysel USTA

Karadeniz İncelemeleri Dergisi;

hakemli bir dergidir. Dergide yayımlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. İzin alınmadan kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz ve çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamamakta serbesttir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Makaleler, ulusal ve uluslararası geçerli etik kurallara (araştırma ve yayın etiğine) uygun olmak zorundadır. Yayımlanacak makaleler, intihal programı tarafından denetlenmekte ve uygun görülmeyenler yayımlanmamaktadır .

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Karadeniz İncelemeleri Dergisi

Serander Yayınevi, Gazipaşa Mahallesi, Uzun Sokak, No: 5/3

Ortahisar-Trabzon / TÜRKİYE. Tel: 0533 421 70 02

Web: www.kainder.come-posta: karadenizincelemeleridergisi@yahoo.com.tr**Dizgi / Typed by**

Serander Yayınevi/TRABZON

Baskı / Printed by

SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti. Kazım Karabekir
Cad. Uğurlu İş Merkezi, Kat: 4, No: 97/24, İskitler ANKARA

ISSN: 2146-4642**Abone Bedeli / Subscription Rate**

Kurum/Institutional: 80 TL (USD 20)

Normal/Normal: 90 TL (USD 25)

Fiyatı/Price: 40 TL (USD 10)

KARADENİZ İNCELEMELERİ

D e r g i s i

Journal of Black Sea Studies

29

HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Bu dergi;
Turkologischer Anzeiger tarafından taranmakta olup
TUBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı (SBVT)
SOBIAD, Acarindex.com, ResearchBib, Directory of Research
Journals Indexing (DRJI) ve ASOS Index
tarafından indekslenmektedir.

SERANDER
Trabzon 2020

EDİTÖRLER / EDITOR'S

Prof. Dr. Mesut ÇAPA
Öğr. Gör. Veysel USTA

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mesut ÇAPA (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ÇOG (Samsun Üniversitesi)
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Alfina SIBGATULLİNA (Russian Academy of Sciences)
Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet KÖKSAL (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ali AKYILDIZ (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülbadi ALAN (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Necmettin AYGÜN (Aksaray Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Faruk BİLİCİ (INALCO Paris)
Prof. Dr. İdris BOSTAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mesut ÇAPA (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK (Trabzon Üniversitesi)
Prof. Dr. Feridun M. EMECEN (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Sadettin GÖMEÇ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Nedim İPEK (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Haşim KARPUZ (KTO Karatay Üniversitesi)
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ÖZ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Rustam SHUKUROV (Moskova Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. Enis ŞAHİN (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Alexander D. VASİLYEV (Russian Academy of Sciences)
Doç. Dr. Muzaffer BAŞKAYA (Trabzon Üniversitesi)
Doç. Dr. Hanefi BOSTAN (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Bayram SEVİNÇ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Özgür YILMAZ (Samsun Üniversitesi)

TÜRKÇE SORUMLUSU

Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR

İNGİLİZCE SORUMLUSU

Doç. Dr. Mustafa Zeki ÇIRAKLI

BU SAYININ HAKEMLERİ

Prof. Dr. İsmail AKBAL

Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Betül ASLAN

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Sezai BALCI

Giresun Üniversitesi

Prof. Dr. Kemal BEYDİLLİ

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Mesut ÇAPA

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK

Trabzon Üniversitesi

Prof. Dr. Muzaffer DEMİR

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Prof. Dr. İlhan EKİNCİ

Ordu Üniversitesi

Prof. Dr. Nedim İPEK

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Haşim KARPUZ

KTO Karatay Üniversitesi

Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU

Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Nuray MERT

İstanbul Üniversitesi (E)

Prof. Dr. Esin SARIOĞLU

Beykent Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Ömer İskender TULUK

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa İsmet UZUN

Marmara Üniversitesi (E)

Doç. Dr. İpek Beyza ALTIPARMAK
Bursa Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet MAZLUM
Cumhuriyet Üniversitesi

Doç. Dr. Hatice KARAKUŞ ÖZTÜRK
Artvin Çoruh Üniversitesi

Doç. Dr. Bayram SEVİNÇ
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Kemal SAYLAN
Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Mert SUNAR
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Özgür YILMAZ
Samsun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BİLGİN
İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Deniz ÇELİKER
Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ömer GEZER
Hacettepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Turgay KABAK
Bayburt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Figen KANBİR
Siiirt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özgür KOLÇAK
İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özgür ORAL
İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman UYGUN
Ordu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatma YILDIRMIŞ
Gümüşhane Üniversitesi

İçindekiler / Contents

İSVEÇ KRALI XII. KARL'IN OSMANLI DEVLETİ'NDE İKÂMETİNİN
BOĞDAN'A ETKİSİ VE NİKOLAOS MAVROKORDATOS

*THE EFFECTS OF SWEDISH KING CHARLES XII'S REFUGE AT THE
OTTOMAN EMPIRE IN MOLDAVIA AND NICOLAOS MAUROCORDATOS*

Mahmut Halef CEVRİOĞLU 11

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E TRABZON'DA
KAMU GÖREVLİLERİ

*PUBLIC ADMINISTRATIVE OFFICIALS IN TRABZON FROM
TANZIMAT TO REPUBLIC*

Nedim İPEK 29

OSMANLI TAŞRASINDA YAŞAMIŞ BİR YENİÇERİ: SÜLEYMAN SİNOBÎ
(Ö. 1247/1832) VE NÜSHASININ GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ

*A JANNISARY FROM AN OTTOMAN PROVINCE: SÜLEYMAN SİNOBÎ (D.
1247/1831-32) AND AN OVERVIEW OF HIS MANUSCRIPT*

Mustafa Altuğ YAYLA 87

XVIII. YÜZYILDA BATUM SANCAĞI'NDA EŞKİYALIK MESELESİ
VE ASAYİŞ

*THE ISSUE OF BRIGANDAGE AND PUBLIC ORDER IN THE SANJAK OF
BATUMI DURING THE 18TH CENTURY*

Sibel ORHANKAZI 105

İSTANBUL/UZUNÇARŞI YANGINI (1911) İÇİN TRABZON
VİLAYETİNDEN TOPLANAN YARDIMLAR

*HUMANITARIAN AID COLLECTED IN TRABZON PROVINCE FOR THE
İSTANBULITES AFTER UZUNÇARŞI FIRE(1911)*

Melek ÖKSÜZ 121

ALMAN DOKTOR KOCH'UN KAYITLARI IŞIĞINDA TRABZON VE
YAKIN ÇEVRESİ

*TREBIZOND AND ITS VICINITY ACCORDING TO GERMAN DOCTOR KARL
KOCH'S OBSERVATIONS AND ACCOUNTS*

Aysegül KUŞ
Çiğdem KIRCA 149

SON DEVİR İSLAMCILARINDAN ABDÜRRAHİM RAHMİ’NİN (ZAPSU) TRABZON’DA TEKRAR BASILARAK KURTARILAN BİR KİTABI: *ESİR BİR ÇOCUĞUN BAŞINA GELENLER*

A PLAY BY ONE OF THE LATE ISLAMISTS: THE RECOVERED COPY OF ABDÜRRAHİM RAHMİ (ZAPSU)’S REPRINTED BOOK ESİR BİR ÇOCUĞUN BAŞINA GELENLER

Fırat CANER 179

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM KARADENİZ’DE GÜÇ MÜCADELESİ

POWER STRUGGLE IN THE BLACK SEA IN POST-COLD WAR PERIOD

İsmail KÖSE 203

OSMANLI MEDRESELERİ BAĞLAMINDA “İSPİR KADIOĞLU MEDRESESİ” VE KONUMU ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

“İSPİR KADIOĞLU MADRASAH” IN THE CONTEX OF OTTOMAN MADRASAH AND EVALUATION OF ITS LOCATION

Emriye KAZAZ 227

GASTRONOMİ TURİZMİ KAPSAMINDA TRABZON MUTFAĞINA ÖZGÜ BİR ÜRÜN “KUYYAK”

KUYYAK: A PECULIAR TASTE FROM TRABZON CUISINE IN THE CONTEXT OF GASTRONOMY TOURISM

Mehmet Akif ŞEN 251

AKÇAABAT / ORTAMAHALLE GİYİM KÜLTÜRÜ (1930-1970)

LIFE AND CLOTHING CULTURE IN THE DISTRICT OF ORTAMAHALLE, AKÇAABAT (1930-1970)

Nazmiye AYDIN 269

TARİH VE LİTERATÜRDE TRABZON İMPARATORLUĞU

Yazar: Alexander Aleandrovich VASILIEV

Çevirenler: Murat KEÇİŞ

Zeynep İNAN ALİYAZICIOĞLU 317

KİTAP DEĞERLENDİRME/BOOK REVIEW

KARADENİZ’İN ORTAÇAĞ DÖNEMİ ESERLERİ VE TOPOGRAFYASI

Haşim KARPUZ 369

KİD Yayın İlkeleri 375

SUNUŞ

Karadeniz İncelemeleri Dergisi'nin Kasım 2020 tarihli 29. sayısı; Karadeniz havzasına dair yedisi tarih, biri mimarlık, biri siyaset bilimi, ikisi halk kültürü olmak üzere toplam on bir bilimsel makale, bir bilimsel makale çevirisi ve bir kitap tanıtımı ile okurlarıyla buluşmaktadır.

Bu sayının ilk makalesi Mahmut Halef CEVRİOĞLU'nun "*İsveç Kralı XII. Karl'ın Osmanlı Devleti'nde İkâmetinin Boğdan'a Etkisi ve Nikolaos Mavrokordatos*" adlı yazısıdır. Yazar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki hakimiyeti sırasında Tuna Voyvodalıkları (Eflak-Boğdan) ile Bender'deki İsveç ordugâhı arasında yaşananları, Boğdan Prensi Nikolaos Mavrokordatos ile Bender'deki İsveç idaresi arasındaki yazışmalar bağlamında ele almaktadır. Osmanlı Arşivi ve Avusturya Devlet Arşivi belgelerinin yanı sıra dönemin Batı Avrupa gazetelerine yansıyan haberlerin birlikte değerlendirilmesinin yapıldığı makale, 18. yüzyılda yaşanan bu olaya yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Nedim İPEK, "*Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Trabzon'da Kamu Görevlileri*" adlı makalesiyle oldukça zahmetli bir çalışmaya imza atmıştır. Yazar, Tanzimat'la başlayan idari yapıdaki yeni düzenlemeye ışık tutan yazısında bir yandan yeni kurumların oluşum ve gelişme sürecine değinirken öte yandan bu kurumların personel rejimindeki değişimlerini de okurlarıyla paylaşmaktadır. Başka bir ifadeyle Trabzon Vilayetinin Tanzimat ile Cumhuriyet arasındaki idari yapısına toplu ve üstten bir bakış ortaya koyarak, bu konularda yapılacak çalışmalara da rehberlik etmektedir.

Mustafa Altuğ YAYLA "*Osmanlı Taşrasında Yaşamış Bir Yeniçeri: Süleyman Sinobî (ö. 1247/1832) ve Nüshasının Genel Bir Değerlendirmesi*" adlı makalesinde, Samsun İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda mevcut bir el yazması mecmuadan hareketle 19. yüzyıl başlarında Sinop'ta yaşamış bir Yeniçeri hakkında bilgi vermektedir. Yayla, ele aldığı ve değerlendirdiği bu özgün kayıttaki bilgilere göre Süleyman adlı Yeniçeri'nin yaşamı ve ilgi dünyası hakkında dikkate değer veriler ortaya koymaktadır.

Sibel ORHANKAZI, "*XVIII. Yüzyılda Batum Sancağı'nda Eşkıyalık Meselesi ve Asayiş*" başlıklı yazısında; Osmanlı Devleti için Rusya ile mücadelede bir set işlevi gören ve aynı zamanda lojistik ikmal merkezi olan Batum Sancağı'nda yaşanan asayiş sorunlarını değerlendirmektedir. Yazar; Osmanlı Devleti'nin doğu hudutlarında yaşanan eşkıyalık faaliyetlerini ortadan kaldırmak için kimi zaman nüfuzlu ailelere ayrıcalık tanınmasına, kimi zaman ise bölge halkının desteğini sağlamaya çalışarak güvenlik zafiyetini ortadan kaldırma çabalarına değinmektedir.

Melek ÖKSÜZ'ün kaleme aldığı "*İstanbul/Uzunçarşı Yangını (1911) İçin Trabzon Vilayetinden Toplanan Yardımlar*" adlı makale, sonuçları itibarıyla maddi ve manevi büyük kayıplara neden olan bir doğal afeti ve afetzedelere Trabzon'dan uzanan yardım elini ele almaktadır. Trabzon'da İttihat ve Terakki'nin sözcüsü konumunda bulunan Trabzon'da *Meşveret* gazetesinden izlenebilen yangının izdüşümü, aynı dönemde hem Trablusgarp Savaşı, hem de Donanma Cemiyeti'ne yardım kampanyalarının yürütüldüğü şehirde, İstanbul yangınına yardım yapılması için gösterilen özveri ve çabanın, Müslim-gayrimüslim ayırımı yapılmaksızın toplumsal dayanışmanın güçlü örneklerinden biri olduğunu göstermektedir.

Ayşegül KUŞ ve Çiğdem KIRCA, "*Alman Doktor Koch'un Kayıtları Işığında Trabzon ve Yakın Çevresi*" adlı makalede; Alman asıllı tıp ve bitki koleksiyoncusu

olan Karl Heinrich Emil Koch'un 1843 yılında Trabzon ve çevresine yaptığı geziyi ele alıp irdelemektedir. Bilindiği gibi 19. yüzyıl, Batı Avrupalı seyyahların Doğu'yu keşfetme amaçlı çok sayıda gezisine tanıklık etmiş, bunların önemli bir kısmı da Osmanlı coğrafyasının farklı yörelerini gezmişlerdir. Yazı; yöreye dair en ayrıntılı bilgi veren kaynaklardan biri olan Koch'un gezi notları çerçevesinde Trabzon ve çevresine dair ilginç bilgiler sunmaktadır.

Fırat CANER, *"Son Devir İslamcılarında Abdürrahim Rahmi'nin (Zapsu) Trabzon'da Tekrar Basılarak Kurtarılan Bir Kitabı: Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler"* başlıklı yazısında, Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanmış bir trajedinin izini sürmektedir. Yazar, savaş sırasında Rus işgali altına giren Trabzon'un Sürmene ilçesinin bir köyünden esir edilerek Hazar Denizi içinde ve Batum açıklarındaki Rus esir kampı olan Nargin Adası'na gönderilen Yusuf adlı çocuğun yaşadıklarını anlatan bir risaleyi işlemektedir.

İsmail KÖSE, *"Soğuk Savaş Sonrası Dönem Karadeniz'de Güç Mücadelesi"* başlıklı yazısında, Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden sonra Karadeniz Havzası'nda bozulan güç dengesini irdelemektedir. Bu mücadelede, Soğuk Savaş sonrasının ilk döneminde rakipsiz kalan ABD; Balkanları rehabilite edip sınırlarını Karadeniz'e kadar uzatmak isteyen AB; Karadeniz ve yakın çevresini yaşam sahası olarak görüp bu bölgede başka bir gücün varlığını istemeyen Rusya Federasyonu ve mevcut statükoyu muhafaza etmeyi arzulayan Türkiye'nin yeni güç mücadelesindeki rollerini siyaset bilimi penceresinden değerlendirmektedir.

Emriye KAZAZ, *"Osmanlı Medreseleri Bağlamında İspir Kadioğlu Medresesi" ve Konumu Üzerine Değerlendirmeler* adlı makalesinde, coğrafi konumu nedeniyle doğu-batı ve kuzey-güney arasında önemli kavşak noktalarından biri olan İspir'deki bir medresenin mimari ve sanatsal mukayesesini yapmaktadır. Yazar, 18. yüzyılın ilk yarısında yapılan Kadioğlu Medresesi'nin mimari özelliklerini, Osmanlı medrese tipolojileri bağlamında derinlemesine irdelemekte ve yakın çevresindeki diğer eserlerle karşılaştırmaktadır.

Mehmet Akif ŞEN, *"Gastronomi Turizmi Kapsamında Trabzon Mutfağına Özgü Bir Ürün "Kuymak" adlı bu sayının halk kültürü konulu ilk yazısında, Trabzon mutfağının en özgün ürünlerinden birini mercek altına almaktadır. Trabzon'un değişik ilçelerinde saha araştırması ve mülakatlar yapan yazar, kuymağın yapılışından kullanılan malzemenin özelliklerine, farklı yapım tariflerinden geçirdiği değişime kadar çok çeşitli bileşenlerini ortaya koymuştur.*

Nazmiye AYDIN'ın *"Akçaabat / Ortamahalle Giyim Kültürü (1930-1970)"* adlı makalesi, Akçaabat'ın tarihsel kimliğe sahip Ortamahalle'deki giyim kültürünü konu edinmiştir. Yazar, Ortamahalle'de aile içinde, kadınlar tarafından usta-çırak ilişkisi bağlamında kuşaktan kuşağa aktarılan giyim kültürünü saha çalışmasına dayalı olarak ele almış; gelinlik, gelin ağırlığı, nişan, nikâh, sokak ve ev kıyafetleri, erkek, çocuk, okul kıyafetlerinde 1930-1970 yılları arasındaki değişimi ortaya koymuştur.

Alexander Aleandrovich VASILIEV'in *"The Empire of Trebizond in History and Literature"* adıyla kaleme aldığı, Murat KEÇİŞ ve Zeynep İNAN ALİYAZICI-OĞLU'nun *"Tarih ve Literatürde Trabzon İmparatorluğu"* adıyla Türkçe literatüre kazandırdıkları yazı, 1204-1461 yılları arasında Doğu Karadeniz bölgesinde hüküm sürmüş devlet hakkında okurlara yeni ve özgün bilgiler sunmaktadır.

Haşim KARPUZ'un kaleme aldığı kitap değerlendirme yazısı, *"Karadeniz'in Ortaçağ Dönemi Eserleri ve Topografyası"* adıyla Türk Tarih Kurumu'ndan Doğu Karadeniz bölgesine dair oldukça önemli bir çalışmayı tanıtmaktadır.